

IZLOŽBENA SEZONA ZIMA/PROLEĆE 2019.

Februar i mart u Novom Sadu obeleženi su bogatim izložbenim programom. Galerija Saveza udruženja likovnih umetnika Vojvodine je netipično počela sa radom tek u februaru, a razlog tome je ekstenzivno renoviranje prostora kroz koje je prošla. Osim što je Galeriji posle nekoliko decenija postojanja uveden toalet, izložbeni prostor je u potpunosti renoviran, obnavljanjem instalacija, postavljanjem novog osvetljenja, kompletnom zamenom izloga i ulaza, a svakako i obnavljanjem samih površina za izlaganje. Usled građevinskih radova, Galerija je pomerila ceo svoj program za mesec dana čime je pomerena i izložba novih članova Udruženja kojom tradicionalno počinje godišnji program Galerije. Izložba je ove godine bila postavljena u novoj kulturnoj stanici Svilara, usled brojnih velikih formata kojim su se mnogi od novoprimitljenih dvadeset članova predstavili. Udruženje ove godine nastavlja sa praksom pisanja recenzija za programe „pod svojim krovom“ koju je iniciralo prošle godine, tako da se na njegovom sajtu mogu pratiti kritički osvrti za svaku izložbu i događaj koji producira ili organizuje.

Među lokalnim produkcijama pravi mali dragulj je *Šok junior*, nova programska linija Šok zadruge (bivšeg Multimedijalnog centra „Art klinika“). Šok junior su osmislile i vode je četiri umetnice najmlađe generacije Ardien Ujhazi, Sofija Kamasi, Zita Arđelan i Lidija Krnjajić, koje su studentkinje osnovnih studija na Akademiji umetnosti u Novom Sadu. U saradnji sa kafe-knjižarom Bulevar Books, formirale su galeriju na prostoru stepeništa knjižare. Smeњivanjem samostalnog predstavljanja, autorke žele da ukažu na moralnu poziciju čoveka naspram njegovog prirodnog okruženja, a time i na njegovu egzistencijalnu ugroženost. Svaka od autorki ima po dva meseca da prikaže svoje radove, bilo menjajućom ili fiksnom postavkom, kako bi se ukazalo na to da se umetnost priključila velikoj bici za ekološko osveščivanje koju vode prirodne, društvene i humanističke nauke. Kako navode, ideja *Šok juniora* je da se posle osam meseci program nastavi tako što bi se u njega uključili novi mladi autori i autorke. Ova akcija je pravi primer samoinicijativnog povezivanja i umrežavanja mladih stvaralaca sa ciljem razvoja i prezentacije svoje prakse, što je najbolji način da obezbede sebi vidljivost, ali je i najbolji put za oformljavanje generacijskog izraza.

U novosadskom ogranku Srpske akademije nauka i umetnosti, od 19. do 29. marta bila je postavljena grupna izložba *Transpozicioni diskurs identiteta i prostora*, čiji je projektni autor Sunčica Pasuljević Kandić, saradnica na Katedri za nove likovne medije Akademije umetnosti u Novom Sadu. Na izložbi su predstavljeni radovi šest umetnika iz zemlje i inostranstva koji se bave pitanjem transmitovanja u užem tehnološkom i širem kulturološkom smislu.

Darija Medić u instalaciji „Emitovanje je dvosmeran kanal“ povezuje internet i radio, to jest daje dvosmernost i interaktivnost mediju radija, inspirisana idejom Bertolda Brehta da radio treba da bude dvosmerno sredstvo komunikacije. Posetilac može na tastaturi da otka kuca bilo koju poruku, a potom bi softver pretvorio primljeni kod u govorenu poruku od

pre-snimljenog govora angažovanog profesionalnog spikera. Poruka bi potom bila emitovana na FM radiju. Instalacija uključuje i transkript emitovanih poruka iz 2018. koje su posetioci ukucali tokom prethodnih izlaganja ovog rada, čime se skreće pažnja na to da je svaka poruka koja se unese na internet negde arhivirana i vidljiva nepoznatim činiocima. Ovim radom Medićeve ispituje odnos tehnologije i slobode izražavanja, što je radila i u svojoj prethodnoj praksi, a najintenzivnije od 2012. kada je pokrenula inicijativu Interkultivator.

Tijana Jevrić, studentkinja treće godine Novih likovnih medija, u radu „Znam sve o tebi“ ukazuje na permanentni sistem nadziranja koji je integralan deo društvenih mreža i različitih aplikacija. Metapodatke koji su dostupni svima, Jevrićeva pretvara u radnu mapu kojom portretira nepoznatu osobu i postavlja pitanje koliko je onlajn identitet sličan realnom. Da li lokacije koje osoba prelazi, a društvene mreže mapiraju, predstavljaju zbir njenog ukupnog kretanja, da li su podaci o obrazovanju i mestu boravka tačni i šta se sve može desiti kada te podatke bilo ko počne da prikuplja i da na osnovu njih preduzima neke postupke povodom bilo koje osobe. Vođena sličnom idejom, Vanja Novaković stvara autoportret „Identifikuj se“ koristeći podatke koje prikuplja Gugl platforma preko aplikacija Gugl lokacije, Gugl račun i svih onih formi u koje za potrebe aktiviranja naloga treba uneti lične podatke i definisati svoj identitet. Podatke o sebi za rad je dobila iz metapodataka sebe kao korisnika Gugl platforme koji su vrlo ograničeni i koji imaju istu strukturu za sve korisnike. Novakovićeva time ukazuje da smo svi definisani kroz varijabilnosti nekoliko „praznih polja“ koje popunjavamo i da nam se identitet svodi na ime, mesto boravka, broj računa, adresu koju detektuju Gugl mape, godište i sl. kategorije.

Luka Stojanović u radu „Lični prostor“ ispituje šta se dešava kada se identitet transponira iz fizičkog u virtuelni prostor. Jedna od promena je njegovo umnožavanje, to jest stvaranje više različitih „ja“ koji su ili fragmenti stvarnog identiteta ili odstupanja od njega. Jelena Gajinović u radu „Izgubljeni prevod“ izlaže fotografije najposećenijih delova metropole koji su samim tim najviše načičkani reklamama. Ono što ona potom radi je da sve reklame briše, ostavljajući prazno mesto za njih, ukazujući na drastičan uticaj koje imaju na formiranje identiteta. Umetnica skreće pažnju da reklame nisu samo u centrima metropole, nego su putem medija praktično u našim kućama i najdirektnije svakodnevno vrše uticaj na nas. Hose Rejes Kabalero, student četvrte godine Akademije likovne umetnosti Univerziteta Complutense u Madridu, pita se kako se može uništiti rod bez razaranja individualnih identiteta. On postavlja zatvoreni uzročno-posledični ciklus u kojem telo od forme života postaje produkt, a rodovi postaju tehnologija koja proizvodi današnje društvo.

Kada je reč o proizvodnji i izgradnji društva, svakako treba istaći predavanje arhitekta Milenije Marušić u kulturnoj stanici Svilara, održano 28. marta. Dobitnica Tabakovićeve nagrade za arhitekturu 2018, sa suprugom Darkom Marušićem, Milenija Marušić je novosadskoj publici na početku dala prikaz izložbe *Prema betonskoj utopiji: arhitektura u Jugoslaviji 1948–1980*. koja je nedavno bila postavljena šest meseci u Muzeju moderne umetnosti u Njujorku. Ističući značaj ovakvog velikog projekta koji predstavlja originalnost jugoslovenske arhitekture kao značajnog dela istorije svetske arhitekture, Marušićeva upućuje i kritiku da je bilo prikazano jako malo stambenih projekata. Vodeći posetioce putem fotografija i interpretacija kroz konceptijske segmente izložbe, Marušićeva ukazuje na to da su kustosi izložbi radije birali skice za izlaganje nego tehničke segmente arhitektonskih projekata.

Ističe da su gotovo sve izložene makete izradili studenti arhitekture u Njujorku jer je bilo vrlo rizično transportovati originalne modele do Njujorka i nazad. Tako su studenti izradili i maketu Muzeja savremene umetnosti u Beogradu Ivana Antića koji je bio asistent na Arhitektonskom fakultetu kada je Marušićeva studirala. Istakla je i tužnu činjenicu da su samo ona i Saša Mehtig, slovenački autor poznatog crvenog kioska, jedini živi autori zastupljeni na izložbi iz tog perioda. Na izložbi je bio i jedan crveni kiosk Mehtiga, koji je inače u stalnoj postavci MoMA muzeja, dok Novosađani još mogu da vide jedan u beloj varijanti ispred zgrade Pokrajinskog veća na Bulevaru Mihajla Pupina. Svi ostali u gradu, kao i u drugim delovima bivše Jugoslavije, uglavnom su zamenjeni novim modelima koji nisu modularni i ne mogu se proširivati kao Mehtigovi.

Marušićeva potom prelazi na analizu naselja Cerak vinogradi, čiji je projekat bio uključen u MoMA izložbu, a u koje se 1988. uselilo oko 15.000 stanara. Naselje Cerak vinogradi, koje je projektovala i realizovala sa suprugom, prvo je modernističko stambeno naselje koje je proglašeno za kulturno dobro u Srbiji i to se desilo upravo početkom ove godine. Marušićeva je govorila o urbanističkom rešenju naselja, idejama vodiljama tokom projektovanja, unutrašnjoj organizaciji stanova, jedinstvu spoljnog u unutrašnjeg prostora, kao i o borbi koja traje preko trideset godina da se naselje očuva i da stanari ne doživljuju i ne kvare strukture zgrada po svom ličnom nahođenju. Time se prebacila na treći segment predavanja, to jest na svoje viđenje Njujorka u kojem građevinska inspekcija ne dozvoljava nikakve promene i strogo kažnjava i najmanje intervencije na građevinama. Marušićeva daje netipično viđenje Njujorka, posebno Menhetna, kao zelenog grada u kojem postoji sistem mehanizama koji regulišu pravo na prirodu u jednom od najgušće izgrađenih gradova na planeti. Tako sve zgrade moraju sa visinom da se sužavaju, da bi omogućile susednim zgradama sunčevu svetlost i vazduh. Kišnica se skuplja i ponovo stavlja u protok, a sve zelene površine, od najmanjih do najvećih, gradska uprava ekonomski podstiče. Za mlade arhitekte su možda najzanimljiviji deo predavanja bili principi i načela projektovanja i gradnje koje su Marušići sa kolegama doneli kao manifest i držali se njega tokom cele svoje graditeljske prakse. Iz njih se jasno vidi kako je jugoslovenska arhitektonska praksa bila način izgradnje društva.

Drugačiji pristup izgradnji društva ima izložba *Umetnički prostor Nemačka – Artspace Germany* kustoskinje Ursule Celer koja se može pogledati u Muzeju savremene umetnosti Vojvodine do 14. aprila. Predstavljajući radove umetnika koji su imigrirali u Nemačku iz drugih sredina i brzo se integrisali, izložba ima za cilj da istakne doprinose koje su migranti imali za nemačko društvo u najširem smislu, kao i da predstavi Nemačku kao transkulturalno jedinstvo. Producent izložbe je Institut za međunarodne odnose u kulturi iz Štutgarta preko kojeg je bila postavljena i izložba *Na putu oko sveta – umetnost iz Nemačke od 1949. do danas*, to jest izbor iz kolekcije Instituta, u Muzeju savremene umetnosti u Beogradu (24. 1 – 25. 3. 2019). Odabrani radovi na novosadskoj izložbi datiraju iz poslednjih šezdeset godina i medijski su vrlo raznovrsni, od interaktivnih ambijentalnih instalacija, preko medijskih konglomerata i modularnih instalacija, do fotografija, slika i crteža. Predstavljani su umetnici od kojih su neki stekli svetsku slavu: Armando, Kendis Brajc, Toni Kreg, Marijana Ajgenher, Ajša Erkmén, Kristin Hil, Magdalena Jetelova, Per Kerkebi, Džosef Košut, Mari-Žo Lafonten, Nam Džun Pajk, Đuzepe Španjola i Herman de Vris.

Naslovni rad izložbe „Ovde i tamo“ Ajše Erkmen, koji je i na koricama kataloga, predstavlja adekvatnu ilustraciju transkulturalnosti koju koncept izložbe teži da prikaže. Instalacija Erkmenove se sastoji od šesnaest približno istih elemenata različite boje za koje se pažljivijim posmatranjem uviđa da nisu istog oblika. Svaki je pomalo drugačijih dimenzija, čime se odražava raznovrsnost u ravnopravnosti i jednakosti naroda koji žive u Nemačkoj. Ti elementi mogu biti slobodno raspoređeni u prostoru, tako da nemaju dodira među sobom, a mogu biti poređani na takav način da tvore jedan oblik – skulpturu. Taj rad time postaje oličje nemačkog društva u kojem sve kulture koegzistiraju i umrežene su u jednom zajedničkom okviru, a opet sve imaju svoj prostor, svoju jedinstvenost kojom se razlikuju od drugih i mogućnost da se razvijaju svojim ritmom i u svom toku.

Na izložbi se može videti rad Džosefa Košuta koji predstavlja njegov postkonceptualni pristup umetničkom delu kojim je dobio nezamenjivo mesto u istoriji umetnosti. Umesto njegovog čuvenog rada „Jedna i tri stolice“ iz 1965, možemo da vidimo varijaciju tog koncepta u radu „Jedan i tri tiganja“ iz iste godine. Umetnik primenjuje isti pristup, predstavljajući objekat (tiganj), foto-dokumentaciju objekta (fotografiju tog tiganja) i tekstualni opis predmeta (rečnička odrednica „tiganj“). Na ovaj način, umetnik postiže odnos između označenog, ikoničkog znaka i označavajućeg, ali i postavlja u muzeološki kontekst predmet koji je oličenje doma i imanja krova nad glavom što je težnja svih migranata. Pored toga, uključena su i tri njegova rada iz serije „Definicije“ (1966–67) u kojima rečničke odrednice čulno opipljivih i apstraktnih pojmova uvećava i izlaže kao fotografije.

Izložba obuhvata i rad „Atlantski bedem“ Magdalene Jetelove, umetnice češkog porekla. Fokusrajući se 1995. godine na seriju betonskih bunkera i bedema koje je od Norveške do Španije podigao Vermaht tokom 1942-43. radi odbrane od invazije, Jetelova revalorizuje ove građevine na osnovu kojih je Pol Virilo razvio tipologiju bunkerskih utvrđenja i vojnog prostora u knjizi *Bunkerska antologija* (1974). Videći u njima istorijski i geografski pejzaž koji se menja s vremenom, kao i njegov značaj, Jetelova kombinuje fotografije betonskih masiva sa tekstovima koje projektuje preko njih. Preko ovog rada, publika u Novom Sadu stiče uvid u interesovanje umetnice koje se fokusira na prostore geografskih dimenzija. Jedan od njenih ikoničnih radova sa početka devedesetih je „Domestikacija piramide“, to jest izručivanje tona zemlje i vulkanskog pepela u enterijere muzeja u kojima je izlagala, čime je praktično geografski ambijent prenela u enterijere muzeja i sukobila ga sa njihovim unutrašnjim formama.

Nam Džun Pajk je u Nemačku došao sa 24 godine i stekao je značajno mesto u istoriji umetnosti svojim radovima gde prostor slikarskog platna zamenjuje novim medijima, kao što su televizijski aparati, kamere, ekrani. Njegova dela su postala poznata kao objekti iz kojih različiti mediji posmatraju posetioca koji ih posmatra. Bio je jedan od pionira video-umetnosti i novosadska publika u okviru izložbe može da vidi dva njegova rada: „Sveća TV“ iz 1975. i „Stanovnici interneta: jswg.dreizehn. xulf“ iz 1997. godine. Drugi rad se može posmatrati kao svojevrsna arheologija medija, to jest njihov istorijski razvoj od starih radio i foto aparata do prenosivih kamera koje nadziru i uvlače sve u jedan nepoznati virtualni svet. Zanimljiv je akcioni prostor „Narodni butik“ koji umetnica Kristin Hil realizuje od 1999. u različitim gradovima sveta. Stvorivši prostor koji podseća na socijalističke kancelarije Inform-biroa, Kristin Hil, koja inače dolazi u Nemačku iz SAD, preokreće funkciju tih kancelarija u

koje su građani privođeni, ispitivani, gde im je pravljen dosije i nadziralo se sve što rade jer su percipirani kao (potencijalni) neprijatelji društvenog sistema. Umetnica ostavlja mogućnost posetiocima da sami ostave podatke o sebi koje hoće, da se fotografišu polaroid aparatom naspram pozadine koja je u svakom gradu drugačije boje i u Novom Sadu je bila svetlotirkizna. Izmeštajući kancelariju biroa u Muzej, umetnica je čini interaktivnim umetničkim delom u kojem posetioci mogu a ne moraju da učestvuju.

Izložba *Umetnički prostor Nemačka – Artspace Germany* svakako nije bila jedina inostrana gostujuća izložba u Novom Sadu u ovom periodu. Od 25. februara do 10. marta na Tribini mladih Kulturnog centra Novog Sada, mogla je da se pogleda izložba fotografija *Dijego i Frida: osmeh na pola puta*. Izložba je doputovala iz Tolukey, grada pobratima Novog Sada, iz kuće-ateljea Dijega i Fride koji je postao muzej. Izložba prikazuje svakodnevni život umetničkog para snimljen kroz objektiv kako anonimnih autora, tako i sedmorice fotografa: Giljerma Kala, Pitera Džulsa, Giljerma Samore, Nikolasa Mareja, Edvarda Vestona, Manuela Alvaresa Brava i Huana Gusmana. Fotografije datiraju od početka XX veka, iz studentskih dana Dijega, a kasnije i studentskih dana Fride.

Izložba prati sve ključne momente života – obostrani aktivizam u meksičkoj levisi, Fridinu veridbu i raskid sa Gomezom Ariasom, brak sa Dijegom Riverom, period zajedničkog života i rada u SAD, razvod, poznanstvo Fride sa Lavom Trockim, kao i sa Andreom Bretonom, stvaraoцем *Manifesta nadrealizma*, koji je jedno vreme sa suprugom Žaklin Lambo živeo kod Fride, potom ponovno zbližavanje sa Dijegom, ponovni brak sa njim, pogoršanje Fridinog zdravstvenog stanja, njenu smrt, Dijegovo venčanje Emom Utrado godinu dana kasnije i potom njegovu smrt nakon dve godine. Uz fotografije, publika je imala na raspolaganju i hronološki prikaz života i rada oba umetnika. Frida je sa šest godina obolela od dečje paralize kojom joj je najdrastičnije bila pogođena desna noga. Sa trinaest godina se već priključila Savezu komunističke omladine. Pohađala je Nacionalnu pripremnu školu i tamo je bila jedna od 35 devojaka od ukupno 2.000 studenata. Sa osamnaest godina je zadobila povrede u sudaru tramvaja zbog čega je imala kasnije preko 32 operacije u životu. I upravo ležeći i oporavljajući se od sudara, počinje da slika.

Fotografije su u najvećem broju slučajeva portreti u okruženju doma-ateljea, sa deskripcijom boja odeće ili imena Fridinih ljubimaca među kojima je najpoznatiji bio majmunčić. Izložba je time ne samo prikaz života dvoje značajnih slikara, nego i kulturnog okruženja u kojem su stvarali. Ona je vid dokumentarnog sećanja na ženu koja je ostavila jedan od najobimnijih i najupečatljivijih prikaza ženskog života u istoriji umetnosti. Izložba je prikaz i Dijegovog života kao slikara pobunjene klase, ali najviše njihovog zajedničkog života u situacijama koje su nam svima zamislive. Iz tog razloga je ova izložba vrlo aktuelna i svakako značajan doprinos uvidu u život umetnika bez kojih istorija slikarstva danas ne bi bila ovakva kakva jeste. Izložba *Dijego i Frida: osmeh na pola puta* je druga gostujuća izložba iz Meksika u Novom Sadu u relativno kratkom periodu; *Meksiko u malom – savremena skulptura* bila je postavljena u Galeriji „La Vista“ jula i avgusta prošle godine.

Protekla dva meseca u Novom Sadu su time obeležile izložbe koje se tiču identiteta u virtuelnom svetu i u arhitekturi, koje se tiču tehnologija, uticaja migranata i rodova na društvo, uticaja umetnika na ekološko osveščivanje i njihove pozicije u kulturnoj produkciji. Generacijski su bili predstavljeni i stvaraoци najmlađe generacije i renomei poput Milenije

Marušić. Pored toga, Novi Sad je u ovom periodu ugostio izložbe iz drugih zemalja i ovom prilikom smo ukazali na saradnje sa Meksikom i Nemačkom. Međunarodna saradnja se svakako nije ostvarila samo tim putem i bilo je još programa što u okviru Omladinske prestonice kulture, što preko drugih izložbenih prostora poput Malog likovnog salona u kojem je bila postavljena izložba 3Z Zoltana Fabijana, Zoltana Kiša i Zoltana Slabeja (18–28. marta). Iz svega se može zaključiti da će nastavak izlagačke prakse u gradu biti raznovrsan, višeglasan i internacionalan.